

Öğretmenlik Mesleğinin İtibarı: Fenomenolojik Bir Araştırma

Betül Karakoyunlu¹

Öz

Sanayi sonrası topluma geçişle birlikte çalışma yaşamı ve meslekler önemli değişimler yaşamıştır. Özellikle bilgi toplumlarına geçiş, sosyal dinamiklerin yanı sıra mesleklerin de sorgulanmasına neden olmuştur. Kol gücüne dayalı meslekler irtifa kaybederken bilgiye dayalı mesleklere olan rağbet artmıştır. Esasen bu noktada öğretmenliğin bilginin taşıyıcılığına yönelik işlevi nedeni ile mesleki itibarının artması beklenir. Ancak mesleğin her geçen gün itibar kaybettiği alan yazınında pek çok çalışmaya konu edilmiştir. Diğer yandan Türkiye özelinde söz konusu külliyyatın konuyu ekseriyetle niceliksel boyutu ile ele aldığı ifade edilebilir. Bu nedenle mesleki itibarla ilgili olarak, meslek mensuplarına yönelik derinlikli çalışmaların sayısı arzu edilen düzeyde değildir. Bu bağlamda mesleğin itibarını ve imajını olumsuz etkileyen faktörlere ve söz konusu faktörlerin birbiri ile ilgisine dair derinlikli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada öğretmenlik mesleğinin itibarına etki eden sosyo-kültürel faktörlerin, mensupların kendi görüşleri doğrultusunda ortaya konması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik desene göre tasarlanmış, üyelerin kendi gözünden kendilerine, ortaklaşa düzeyde deneyimlerine ve toplumun gözünden kendilerine olan algılarının anlaşılması hedeflenmiştir. Araştırma grubu olarak Konya merkez ve ilçelerinde farklı branşlarda görev yapan 30 öğretmen, amaçsal örneklem yolu ile seçilerek yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler betimsel ve sistematik analiz ile çözümlenmiş ve temalar oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleki itibar bakımından kendilerini giderek daha gerilemiş olarak değerlendirdikleri, bu durumun sebebi olarak mesleki yetkinlik, üslup ya da meslektaşların tutumu gibi durumları münferit olarak gördükleri ve değişimin temel dinamiklerini toplumsal kültürün mesleğe attığı anlamda aradıkları sonucuna varılmıştır. Üretilen bu yeni anlam ailelerin çocuklara attığı değer, sınav odaklı yaklaşımların mesleki itibarını sayılara indirgemesi, öğretmenlere yüklenen bakıcı rolü, eğitim simülasyonlarının artışı, öğretmene yüklenen rolün toplumsal ideallerden uzaklaşması, mesleğin giderek kadınsılaşması ve pandemi sürecine bağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Meslekler Sosyolojisi, Mesleki İtibar, Öğretmenlik, Çalışma Hayatı, Kültür.

Karakoyunlu, Betül (2024). Öğretmenlik Mesleğinin İtibarı: Fenomenolojik Bir Araştırma, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13 (3), 1674-1695.

<https://doi.org/itobiad.1523969>

Geliş Tarihi	29.07.2024
Kabul Tarihi	27.09.2024
Yayın Tarihi	30.09.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makedir.	

Reputation of the Teaching Profession: A Phenomenological Research

Betül Karakoyunlu¹

Abstract

Working life and professions have experienced significant changes in post-industrial societies. In particular, the transition to information societies has led to questioning of professions as well as social dynamics. While professions based on physical strength are losing ground, the demand for professions based on knowledge has increased. Essentially, at this point, it is expected that the professional reputation of teaching will increase due to its function as the carrier of knowledge. However, it has been the subject of many studies that the profession is losing its reputation day by day. In Turkey, this issue has generally been addressed quantitatively. For this reason, the number of in-depth studies aimed at professionals is not sufficient. This research aims to reveal the socio-cultural factors affecting the reputation of the teaching profession in line with teachers' opinions. For this purpose, the study was designed according to the phenomenological pattern, one of the qualitative research approaches. It is aimed to understand the members' perceptions of themselves through their own eyes, their experiences at a collective level, and their perceptions of themselves through the eyes of society. As the research group, 30 teachers working in different branches in Konya center and districts were selected with a purposeful sample and a semi-structured interview was conducted. The collected data were analyzed with descriptive and systematic analysis and themes were created. As a result of the research, it was revealed that teachers see themselves increasingly declining in terms of professional reputation. According to the participants, the reason for this situation is the change in the meaning that social culture attributes to the profession. The attitudes and behaviors of colleagues are seen as individual examples. The meaning that society attaches to the profession is attributed to the value that families attach to children, the decrease in the reputation of teachers due to exam-oriented approaches, the role of caregivers assigned to teachers, the increase in educational simulations, the role assigned to teachers moving away from social ideals, the increasing feminization of the profession and the pandemic process.

Keywords: Sociology of Professions, Professional Reputation, Teachers, Working Life, Culture.

Karakoyunlu, Betül (2024). Reputation of the Teaching Profession: A Phenomenological Research, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13 (3), 1674-1695.

<https://doi.org/itobiad.1523969>

Date of Submission	29.07.2024
Date of Acceptance	27.09.2024
Date of Publication	30.09.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

1. Giriş: Mesleklere İlişkin Sosyolojik Arka Plan

Meslekler tarih boyunca hem bireyler hem de toplumlar bakımından hayati işlevlere sahip olmuştur. Özellikle sanayi sonrası toplumlarda, üretim ve tüketim ilişkilerinin başat ilişkiler olması nedeni ile toplumsal dönüşümün, tabakalaşmanın, statü kazanma ve kaybetmenin ve sınıfsal konumların merkezinde yer almıştır. Meslek bir taraftan bireyin sosyal statüsünün tayinini sağlarken diğer taraftan toplumsal yapının kurucu unsuru olarak toplumsal iş bölümünü oluşturur, örgütlülüğü sağlar ve toplumsal uzlaşmaya zemin hazırlar. Hughes'a göre meslek, bir öğrenme sürecinin sonunda elde edilen bilgiye dayanılarak diğerlerinin işlerini halletmesini sağlayan bir kavramdır (1996: 26). Bu nedenle tüm meslek sahiplerinin toplumun diğer bireyleri ile karşılıklı bir ilişkisi söz konusu olmakta ve meslekler toplumsal yapının en önemli etkileşim mekanizmaları arasında sayılmaktadır.

Birey açısından meslek, getiri elde edilen herhangi bir işle kıyaslandığında, hayat boyuluğu imgeler. Bu uzun süreçte toplumla birey arasında bir köprü kurarak topluma entegre olmasını ve uyum sağlamasını kolaylaştırır. Nitekim bireyin toplum içinde bir konum ve kimlik edinmesi meslek sayesinde gerçekleşir. Meslek, yerleşik bir rol ve pozisyon olduğundan toplum bireyi mesleğine referansla algılar. Nitekim bir mesleği tercih etmek yalnızca hayatını idame ettirecek bir işe talip olmakla sınırlı kalmayıp aynı zamanda bir ömür boyu devam edecek bir yaşam biçimi, davranış örüntüsü, düşünme ve eyleme biçimi ile sosyal çevrenin de seçimidir. Bu bağlamda sosyolojik olarak meslek icra edilme biçimi, teknik gereklilikleri ve gelir sağlama özelliğinin yanı sıra çeşitli düşünce, inanç ve tutumları üreten, aynı zamanda kendine özgü kuralları, ahlaki yargıları ve etik kaideleri olan bir bütündür.

Meslekler toplumsal alan içinde hem bireyleri birbirine bağlar ancak hem de onları meslekleri sayesinde birbirinden ayırır. Bu durum aynı zamanda toplumsal hiyerarşinin de üretilmesi anlamına gelir. Ayaç'a göre meslekler, mensuplarına sundukları tatmin ve saygınlık imkanları, kimlik öğeleri ve profesyonel konumları itibari ile önemli bir sosyal farklılaştırıcıdır. Mesleklerin pek çok göstergesi bünyesinde barındırmasından dolayı sosyal bilimciler meslekler üzerinden toplumu açıklama çabasında olmuştur (2013: 16). Öyle ki klasik sosyologlar Marx, Weber ve Durkheim üretim ilişkileri, iş bölümü, uzmanlaşma ve statüye vurgu yaparak modern toplumu meslek üzerinden çözümlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda ekonomi, tabakalaşma, toplumsal değişim ya da eğitim sistemi gibi pek çok meseleyi meslekler üzerinden tartışmak mümkündür.

Dünyada mesleklerle ilgili yapılan çalışmalar daha gerilere götürülebilirse de Türkiye'de henüz yeni gelişen bir alandır. Özellikle Amerikan sosyolojisinde bu konuda derinlikli çalışmalar geliştirilmiştir. 1900'lü yılların başında Şikago Okulu tarafından başlatılan ölçümleme çalışmaları, 1940'lı yıllarda Warner'ın çalışmaları ile kurumsallaşmıştır. 1940 ve 1950'li yıllarda meslek çalışmalarında yapısal işlevselci yaklaşımlar egemen olmuştur. Kingsley Davis ve Wibert Moore, toplumsal eşitsizliklerin toplumsal yapı açısından olumlu etkilerine odaklanarak, farklı mesleklerin motivasyon kaynağı olduğuna vurgu yapmışlardır. Çeşitli eleştirilere maruz kalmış olsalar da bu yaklaşım, mesleki çalışmalarını uzun süre etkilemiştir (Akt. Sunar, 2020: 32). 1960'lı yıllardan sonra çeşitli değişkenleri hesaba katan farklı yönelimler meslek çalışmalarında etkili olmuştur (Duncan, 1961). Meslekleri toplumsal hareketlilik bağlamında ele alan Peter Blau ve Otis Duncan'ın "American Occupational Structure" isimli çalışması konu ile ilgili en önemli

kaynaklardan biridir (1967). 1970'li yıllarda meslek çalışmalarında uluslararası karşılaştırma ve standart ölçek geliştirme çabaları verilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1968 yılında oluşturulan Uluslararası Standart Meslek Tasnifi, söz konusu çabalar için elverişli bir zemin oluşturmuştur (Sunar, 2020: 33). Treiman (1977) uluslararası geçerliliği olan bir ölçek geliştirmiş ve alana ilişkin önemli çalışmalar arasında yer almıştır.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde meslekler sosyolojisine son dönemde artan bir ilgi olsa da devamlılık arz etmediği ve henüz istenen seviyede olmadığı değerlendirilebilir. 2000'li yıllara kadar bir elin parmağını geçmeyen tez çalışmaları içinde; Kemerlioğlu tarafından 1973 yılında yazılan "Erzurum'da Meslekler ve Sosyal Tabakalaşma" başlıklı doktora tezi, Cihrinlioğlu tarafından 1995 yılında yazılan "The Changing Structure of the Legal Profession in Turkey: An Historical and Sociological Analysis" başlıklı doktora tezi ve Terzioğlu tarafından yazılan "Turkish Medical Doctors: Historical Experience and Self Narratives" başlıklı yüksek lisans tezi ilk örnekler arasındadır.

Yakın dönemde mesleklerin iktisadi ve sosyolojik boyutlarını da hesaba katan çalışmalar olmadığını söylemek haksızlık olur. Ancak yerli literatürde ekseriyetle tek bir mesleğe odaklanan çalışmaların sayısı görece daha fazladır. Özellikle doktorluk, hemşirelik, öğretmenlik ya da avukatlık gibi göz önünde bulunan mesleklere eğilen çalışmalarda artış dikkat çekmektedir.

2. Mesleki itibar

Mesleki itibar, mesleğin içinde bulunduğu toplum tarafından nasıl algılandığı, anlamlandırıldığı ve değer biçildiği ile ilgili bir kavramdır. Her meslek, toplumsal yapı içinde ona itibar kazandıran belirli bir işleve sahiptir. Pavalko'ya göre mesleki itibar, meslek üyesinin toplum tarafından algılanan genel cazibesi ve sosyal onurudur (1988: 128). Treiman ise mesleki itibarın, meslekten kaynaklı sahip olunan güç ve imtiyazla ilgili olduğunu ifade eder (1977).³ Söz konusu sosyal cazibe ve onur, güç ve imtiyaz bir gösterge olup sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak sürekli değişim içindedir. Bu değişim yalnızca bireyin toplumsal yapı içindeki yerini belirlemekle kalmaz aynı zamanda toplumsal hiyerarşi, otorite ilişkileri, çatışmalar, ekonomik yapı, eğitim ve istihdam gibi konularda da anlamlı sonuçlar üretir.

Meslekler, toplumun çeşitli kurumları üzerinde anlamlı sonuçlar ortaya koyan doğaları sebebi ile statü bakımından konu edilmişlerdir. Mesleklerin saygınlık bakımından değerlendirilmelerine ilişkin çalışmalar dünyada 1920'li yıllarda başlamışsa da Türkiye'de ilk örnekleri 1970'li yıllara rast gelmektedir. ABD'de Counts tarafından 1925 yılında yapılan "Social Status of Occupations" başlıklı çalışmanın ilk örneği olduğu söylenebilir. Treiman'ın (1977) Occupational Prestige in Comparative Perspective başlıklı çalışması, mesleki itibara odaklanmış bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Türkiye'nin de içinde olduğu 60 ülkede yapılan çalışmada, karmaşık toplumlarda tabakalaşmanın kaçınılmaz olduğunu ifade eden yazar, mesleki rollere dayalı iş bölümleri ortaya çıktığını vurgulamıştır. Söz konusu roller güç, itibar ve imtiyaza dayanan eşitsizlikler üretmektedir. Diğer yandan çalışmaya göre mesleki itibar örüntüleri, tüm toplumlarda benzer bir görünüme sahiptir (1977).

³ Mesleki itibar ve mesleki derecelendirmeye ilişkin kavramsal bir analiz için bakınız: Goldthorpe ve Hope, 1972.

Türkiye’de yapılan ilk çalışmalar ise 1977 yılında Aral tarafından, daha sonra 1980 yılında Çıngı ve Kasnakoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine Kasnakoğlu ve Erdil’in (2000) Meslek Saygınlığı ve Tercihleri: Ankara 1996 başlıklı çalışmaları alan yazınında önemli bir kaynaktır. Ancak Sunar tarafından 2015 yılında yapılan ve 2020 yılında tekrar edilen Türkiye’de Çalışma Hayatı ve Meslekler araştırması, eğitim, gelir ve mesleki itibar gibi değişkenleri bütünlüklü olarak ele alması ve mesleki statü endeksi geliştirmeye yönelik olması sebebi ile son yıllarda yapılan en kapsamlı çalışmalardır (Sunar, 2015; Sunar; 2019; Sunar,2020).

Yapılan araştırmalar bütünlüklü olarak incelendiğinde mesleklerin itibar bağlamında sıralanması, toplumdaki topluma ve meslekler özelinde farklılık gösterse de görece belirli bir mantık içinde oluşmaktadır. Örneğin ekonomik getiri, mesleklerin itibarının değerlendirilmesinde en başat ölçüttür. Kasnakoğlu ve Erdil’in 1996 yılında yaptıkları saha araştırması sonuçlarında, bir mesleğin saygın olarak değerlendirilmesinde ilk sırada ekonomik getiri olduğu ifade edilmiştir. Sunar’a göre mesleki itibarın en temel belirleyicileri ekonomik gelir ve eğitim seviyesidir. Diğer bir husus istihdam oranının yüksek olması, iş güvencesi ve kol gücü gerektirmemesidir (2020). Nitekim Blau ve Duncan Amerikan meslek yapısını ve tabakalaşma sistemini ele alırken, mesleki itibarın sosyal bir gösterge olduğuna, ancak eğitim ve geliri de içine aldığına dikkat çekmişlerdir (Blau ve Duncan, 1967).

Meslekler fiziki koşullar bakımından da değerlendirmeye tabi tutulurlar. Ofis ortamında ve masa başındaki meslekler daha itibarlı iken, mesleğin sokak düzeyinde ya da fiziki olarak elverişsiz koşullarda yapılması toplumsal yansımalarını değiştirmektedir. Dahası çalışma koşulları, belirli rutine sahip olup olmaması ve çalışma süreleri de etkili birer unsurdur. Mesleğe toplumun gündelik hayatta ne kadar maruz kaldığı, karşılaşma sıklığı ve görünen faydası hem toplumun mesleğe yüklediği değer ve anlamı göstermekte hem de itibar puanlarını oynatabilmektedir. Bu bağlamda en önemli unsurlardan biri de toplumsal kültürün mesleğe yüklediği anlamdır. Söz konusu anlam, kimi durumlarda mesleklere cinsiyet atamak sureti ile de üretilmektedir. Bu bağlamda kadın meslekleri daha az itibar atfedilen meslekler olarak değerlendirilmektedir. Teczan’a göre kadının mesleki statüsü daha düşüktür (1982). Kadınların daha fazla enformel sektörlerde, düşük statü ve ücretle, örgütsüz biçimde çalışma koşulları bu durumun nedenidir. Gündelik temizlikçilik, sekreterlik, okul öncesi öğretmenliği bu mesleklere örnek olarak verilebilir. Howe ‘a göre (1978) bu işler “pembe yakalı işler” dir.

Mesleki itibarın bir diğer bileşeni mesleki özerklik, güç ve otorite gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Mesleki özerklik bir meslek mensubunun çalışma alanının belirli boyutlarında kontrol sahibi olduğuna ikna olmasıdır. Mesleki otorite ise meslek sahibinin yıllar süren eğitim sürecinin, bilgi birikimin ve deneyiminin sonucunda elde ettiği mesleki yetkinliktir. Bu bağlamda meslek mensupları söz konusu yetkinliklerine dayanarak mesleki kararlarını dış müdahalelerden bağımsız biçimde alma ve uygulama yeteneğine sahip olmak isterler. Sunar’a göre mesleki itibar ile mesleki güç ve otorite arasında yakından ilişki vardır. Güç ve otorite sosyal statünün özel bir bileşenidir. Bir mesleğin işteki konumunun değişmesi, güç ve otoritesinin de değişmesi anlamına gelir. Bireyler mesleklerini değerlendirirken, onun güç ve otoritesini algılayarak değerlendirme yaparlar (2020:49).

Uluslararası yazında ve ülkemizde yapılan araştırmalar bütünlüklü olarak incelendiğinde doktor, öğretmen, hemşire ve bilim insanlarının itibar skalasında üst

sıralarda olduğu dikkat çekmektedir (Sunar, 2019; Luchesi vd., 2009; Buffett, 2022; Müller vd., 2018). Bu durum Treiman'ın mesleklerin tüm toplumlarda mesleki itibarının benzer örüntülere sahip olduğu iddiasını destekler niteliktedir (1977). Treiman'a, kültürel farkların önemi ve meslek farklılıklarını göz ardı ettiğine ilişkin yöneltilen eleştiriler olsa da öğretmenlik açısından, ülkeler çapında daha homojen sonuçlar ortaya çıktığı değerlendirilebilir. Ancak ülkemizde yapılan panel çalışmalarında, öğretmenlik mesleği her ne kadar üst sıralarda yer alsa da yıllar içinde mesleki itibar puanının gerilemesi, değerlendirilmesi gereken bir husustur.

3. Mesleki İtibar Bağlamında Öğretmenlik Mesleği

Zaman içinde tarihsel ve toplumsal koşullara göre pek çok meslek ortaya çıkmış, bu mesleklerden bazıları kendilerine ihtiyaç kalmadığından ortadan kaybolmuştur. Ancak kimi meslekler tüm toplumlarda ve dini öğretilerde kendilerine yer bulmuşlardır. Bu bağlamda öğretmenlik, en kadim meslekler arasındadır. Öğretmenler hem sayıca fazla olmaları hem de bireyin yaşamına doğrudan temasları sebebi ile toplumun tüm üyelerinin bir biçimde muhatap olduğu ve hayatlarında iz bırakan, toplumsal yaşama etki eden birer figür olarak görülmüştür.

Öğretmenlik mesleği bir toplumda tüm birey, kurum ve sosyal gruplar için yapılandırıcı bir işlev taşır. Hassasten ulus devlette toplumsal örgütlenmelerin gerektirdiği kadroları yetiştirmesi, varlığını sürdürmesi, bir kimlik kazandırması, değerlerini, ideolojisini ve vatandaşlık bilincini aktarması ve toplumun üyelerine benimsetmesi nedeniyle öğretmenlik mesleği işlevsel görülmüştür. Çünkü öğretmenler, taşıyıcılığını yaptıkları değerlere ikna etme yetkinliğine ve imkanına sahiptir. Diğer yandan bireylerin sosyalleşmesi ve toplumsal düzenin içinde gerekli normlara uyum sağlaması eğitim sayesinde. Bu nedenle eğitim, tarih boyunca tüm toplumlar için vazgeçilmez bir kurum olmuş, eğitim kurumunun beşerî kaynağı olan öğretmenler de toplum üyeleri arasında pozitif bir değere sahip olmuştur.

Öğretmenlik mesleğinin tarih boyunca karşılık geldiği öneme ve mesleki itibar çalışmalarında üst skalalarda puanlanmasına rağmen, mesleki itibarının, toplumsal imaj ve statüsünün düştüğü pek çok çalışma tarafından ifade edilmiştir (Sunar, 2020.; Polat, Kayısı ve Aydın, 2015.; Kıran, Durmuş ve Sucu, 2019). Bu durumun temel sebebi ekonomik sebepler ve çalışma şartlarının kötüleşmesine bağlanmıştır. Nitekim toplum üyeleri eğer mümkünse öğretmen olmak istememektedir (Sunar, 2020; Akyüz, 2019; Ünsal, 2018; Ercan, 2011). Kasnaçoğlu ve Erdil'in 1996 yılında yaptıkları saha araştırmasında da mesleğin değerlendirilmesinde ilk sırada ekonomik koşullar vardır. Yazarlar saha verilerini 1977 yılında yaptıkları çalışma ile karşılaştırdıklarında toplumsal değerlerin değişimine koşut, mesleğin saygın olarak değerlendirilmesinde parasal etkenlerin oranının önemli ölçüde arttığını, insanlığa hizmet ve toplumda yeri olma düşüncelerinin zayıfladığını ifade etmişlerdir (1996: 575).

Tezcan ise 1982 tarihli çalışmasında, öğretmenlerin kamuda istihdam edilmesi, alt ve orta sınıf ailelerden gelmesi, öğrenim derecesinin düşük olması, toplumsal kökenleri ve ekonomik olarak getirisinin zayıf olmasını vurgulamıştır. Yazara göre diğer bir neden kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha fazla olması ve kadının mesleki statüsünün erkeklere nispetle daha düşük olmasıdır (1982). Güven de mesleğin kamu tarafından istihdam edilmesine işaret etmiştir. Nitekim mesleğin itibarını da ekonomik getirisini de devlet belirlemektedir (2010). Varkey Foundation'ın 2018 yılında 35 ülkede

öğretmenlere ilişkin sunduğu raporda, öğretmenlik mesleğinin itibarı bazı göstergeler ekseninde sunulmuştur. Buna göre Türkiye’de öğretmenin mesleki itibarı 2013-2018 yılları arasında 4 basamak ve 10 puan gerilemiştir (2018). Tüm bu veriler bütünlüklü olarak değerlendirildiğinde öğretmenlik mesleğinin itibarının yaklaşık yarım yüzyıldır gerilediği ve söz konusu gerilemenin ekseriyetle ekonomik getiri ile endekslediği ifade edilebilir.

Öğretmenliğin saygınlığı ile ilgili olarak vurgulanan bir diğer husus mesleki otonominin zayıflığı olmuştur. ⁴ Lu, Jiang, Yu ve Li’ye göre öğretmenlerin iş hayatları üzerindeki kontrolü, programlama, prosedür seçimi ve metot gibi sınıf içi etkinlikleri ve bütçeleme yönetime katılma boyutunu kapsamalıdır (2014). Ancak Öztürk’e (2009); göre Türkiye’de eğitim sisteminde hâkim anlayış, öğretmenin iş yaşamını sıkı biçimde belirleme ve denetleme eğilimindedir. Öğretmenler ders içeriklerini ve öğrenim yöntemlerini seçerken müfredatın ve ders kitaplarının dışına çıkamamaktadır (2009). Bu bağlamda öğretmenler, müfredat seçimi, öğrenimin nitelik ve niceliği ve eğitim programlarının fiziki koşullarının belirlenmesi gibi konularda pasif bir konumdadır.

Mesleki özerkliğin yanı sıra etki nispetini bilgiden ve belirli bir görevde olmaktan alan epistemik otorite de öğretmenliğin mesleki itibarı bakımından anlamlı sonuçlar üretmektedir. Nitekim öğretmenlerin, veliler ve öğrenciler üzerinde bilimsel niteliklerden kaynaklanan epistemik otorite olması beklenir.⁵ Buna ek olarak epistemik otorite ilişkisinde bir kaynak olan öğretmenin, bireyler tarafından bir otorite olmasını sağlayacak özelliklere sahip olduğunun düşünülmesi gerekir. Örekli, öğretmenlerin epistemik bir otorite olarak görülmesinin önündeki engellere değinmiştir. Yazar, öğretmenlerin alanda yetkin olmamaları, bilgiyi aktarmada güçlük çekmeleri, öğrencilere örnek olmamaları, kılık kıyafete yeteri kadar özen göstermemeleri ve iletişim hataları gibi öğretmenden kaynaklı nedenlerin yanı sıra okul yönetimi, eğitim sistemi ve ailelerden kaynaklı dış nedenlerden dolayı epistemik otorite olmadığını vurgulamıştır (2018: 103-106).⁶ Öğretmenin öğrenci üzerinde yaptırım gücünün kalmadığı pek çok çalışma tarafından vurgulanmıştır (Kantos, 2021: 690)

Öğretmenlerin mesleki itibarına ilişkin bir diğer argüman, yönetimlerin ve toplumun mesleğe verdiği değer bağlamında tartışılmaktadır. Öğretmenin kendini toplumun aydın bir üyesi görmesi, mesleğin de yeterli bir üyesi tanımlaması halinde ideal bir öğretmen tipi ortaya çıkmaktadır (Köktaş, 2003: 70). Bu bağlamda siyasal erklerin mesleğe attığı değer konusu, alan yazınında sıkça başvurulan bir argümandır. Özellikle Milli Eğitim Bakanlarının meslekle ilgili olumsuz imaj çizilmesinde oldukça etkili oldukları vurgulanmaktadır (Kantos, 2021:696). Siyasetçilerin mesleklere karşı takındığı tutum ve meslek mensupları ile ilgili açıklamaları, mesleki itibar konusunun önemli bir bileşeni olarak önümüze çıkmaktadır. Bu söylem ve tutum topluma sirayet etmekte ve çoğu kez gündelik yaşamda bireylerin diline pelesenk olmaktadır.

Öğretmenlik mesleğinin eğitim, gelir ve otorite şartlarını tam olarak sağlamıyor olmasına karşın, meslek skalasında halen ilk 20 içinde olması, mesleğin geleneksel ve simgesel

⁴ Öğretmen özerkliği konusunda örnek çalışmalar için bkz: Öztürk, 2011; Öztürk, 2009; Sert, 2007.

⁵ Epistemik otorite kavramını Kruglanski’ye atıfla kullandık. Kruglanski’ye göre bilgi otoritesi ya da epistemik otorite kavramı, bireyin otoritesinin meydana gelmesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan bilgi kaynağıdır (Kruglanski A. W., 1980).

⁶ Öğretmenler ile ilgili en önemli nitelikler bilgi sahibi olma, iletişim yeteneği, uygulamalı etkinlikler, dürüst ve adil olma olarak belirlenmiştir (Yaman, İncebacak ve Tunç, 2002: 376).

anlamının sürdüğünün bir göstergesidir. Öğretmenlik 133 meslek içinde 14. Sıradadır (Sunar,2020:43). Ancak 2014-2015 yıllarındaki verilerle kıyaslandığında öğretmenlik köklü bir itibar kaybı yaşamış, 4. sırada iken aradan geçen 5 yılda 14. sıraya gerilemiştir (Sunar,2020:46-51). Bu bağlamda söz konusu gerilemeye ilişkin neden ve nasıl sorusunu sorabilecek nitel araştırmalarla verilerin derinlikli olarak desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

4. Yöntem

Bu çalışma nitel yöntemle yürütülen ve fenomenolojik desen kullanılan alan araştırması sonuçlarına dayanmaktadır. Çalışma, öğretmenlik mesleğini katılımcıların anlam dünyasında inşa etme, mesleğin itibarını ve imajını olumsuz etkileyen faktörleri deneyimleme ve söz konusu faktörlerin birbiri ile ilgisini kurma sürecinin fenomenolojik olarak incelenmesini içermektedir. Patton'a göre fenomenolojik yaklaşım, kişilerin hem bireysel hem de ortaklaşa düzeyde deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları ve söz konusu anlamı bilinç düzeyine nasıl aktardıkları üzerine odaklanmaktadır (2002: 104). Bu bağlamda öğretmenlerin kendi gözünden kendilerine ve toplumun gözünden kendilerine bakışları doğrultusunda mesleği değerlendirmeleri amaçlanmıştır.

Araştırmada genelleme amacı güdülmektedir. Katılımcılar amaçsal örnekleme tekniği ile seçilmiş 15 kadın ve 15 erkek olmak üzere 30 öğretmenden oluşmaktadır. Creswell fenomenolojik araştırmalarda katılımcı sayısını 10-15 kişi arasında sınırlandırmıştır (2013: 78). Ancak çalışmada, görüşmelerin sistematik düzeyde benzerlik ancak hem de analiz edilebilecek düzeyde çeşitlilik göstermesi için katılımcı sayısı yüksek tutulmuştur. Katılımcı sayısının yüksek tutulmasının bir diğer nedeni tüm branşlarda, tüm okul düzeylerinde (okul öncesi, ilkököl, ortaokul, lise) ve tüm okul tiplerinde (İmam Hatip Ortaokulu, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi vb) temsil edilme isteğidir. Örneğin ilk olarak görüşülen matematik branşındaki bir katılımcının, anaokulu öğretmenleri ve din dersi öğretmenlerinin mesleki itibar algılarının hem örgüt içinde hem de toplum gözünde farklı olduğuna dair ifadeleri, kendisinden sonra görüşülen birkaç görüşmeci ile sistematik olarak benzerlik göstermiştir. Söz konusu benzerlik, branş çeşitliliğinin sağlanmasına karar verilmesinde etkili olmuştur.

Katılımcılara ulaşmada kartopu tekniğinden faydalanılmış, bir katılımcının yönlendirmesi ile diğer bir katılımcıya yönelinmiştir. Katılımcıların homojenlik göstermemesi için tek kanaldan devam eden kartopu görüşmeler yerine, birkaç kanaldan çatallanarak katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcı listesinde görülebileceği gibi mevcut eğitim sisteminde bulunan pek çok branş, öğrenim düzeyi ve okul tipinden katılımcı yer almaktadır. Diğer yandan hem cinsiyet hem de yaş grubu farklılığı dikkate alınmış, geçmişten bugüne değişim dinamiklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Emekli öğretmenlerin çalışmaya dahil edilmesi söz konusu amacın tezahürüdür.

Katılımcıların tamamının Konya ve ilçelerinde bulunan devlet okullarında görev yapması araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilmelidir. Örneklemin devlet okulları ile sınırlandırılması, özel okullarda maaş ve mesai politikalarının yanı sıra veli profil ve beklentilerinin farklı olması ve her özel okulun kendine has bir yönetim politikası izlemesi nedeniyledir. Tüm sınırlılıklarına rağmen çalışma araştırmanın problemi analiz edebilecek seviyede sistematik benzerlik ve farklılık göstermektedir.

Örnekleme alınan öğretmenlerle yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Mülakatların tamamı öğretmenlerin belirlediği, kimi zaman kafe ve restoranlar kimi zaman da

katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Katılımcılara, çalışmaya katılmanın tamamen gönüllülük esasına dayandığı, çalışmanın her noktasında çalışmadan ayrılacakları, ses kayıtlarının bilimsel amaçlar dışında hiçbir surette kullanılmayacağı ve herhangi bir kuruma verilmeyeceği konusunda aydınlatıcı bilgiler verilmiştir. Yine katılımcıların kişisel bilgilerinin gizliliğinin sağlanacağı, isimlerine çalışmanın hiçbir yerinde yer verilmeyeceği ve çeşitli kodlar aracılığı ile ifadelerinin kullanılacağı aktarılmıştır. Görüşmeler bu konuda tam bir mutabakat sağlandıktan sonra gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların rızası alındıktan sonra gerçekleşen ve toplamda 38 saat 17 dakika süren ses kayıtları deşifre edilmiştir. Deşifreler kelime işlem programına aktararak, betimsel ve sistematik analize tabi tutulmuştur. Veri analizinde anahtar ifadeler sıralanmış ve söz konusu ifadeler doğrultusunda anlam kümeleri oluşturularak yorumlanmıştır.⁷ Çalışma içinde betimlemelerde, görüşmecilerin ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

Yaklaşık 13-14 öğretmen ile görüşüldükten sonra çalışmanın temaları ortaya çıkmış ve daha sonraki görüşmelerde aynı temalar tekrar etmiştir. Araştırmada inandırıcılık ve doğrulanabilirlik kriterlerinin yerine getirilebilmesi için, veriler analiz edildikten sonra 5 öğretmenle araştırmanın sonuçları ve araştırmacının yorumları paylaşılmıştır. Katılımcıların araştırma sonuçlarını onaylaması ile nitel araştırmalar için söz konusu inandırıcılık ve doğrulanabilirlik ilkeleri yerine getirilmiştir.

Kadın öğretmenlerin en genci 29 en yaşlısı 66 yaşındadır. Yaş ortalamaları 44'dür. Erkek öğretmenlerin ise genci 28 en yaşlısı 70 yaşındadır. Yaş ortalamaları 47'dir. Kadın katılımcıların kıdemi 4 yıl ile 30 yıl arasında, erkek katılımcıların kıdemi 2 yıl ile 44 yıl arasında değişmektedir. Erkek öğretmenlerin 3'ü, kadın öğretmenlerin 2'si emeklidir. Araştırma grubunun tamamına bakıldığında 7 sınıf öğretmeni, 2 matematik öğretmeni, 2 sosyal bilgiler öğretmeni, 2 müzik öğretmeni, 2 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenin yanı sıra, tarih, coğrafya, Türk dili ve edebiyatı, İngilizce, fizik, görsel sanatlar, kimya, biyoloji, okul öncesi, beden eğitimi, rehberlik, Türkçe ve bilişim teknolojileri branşlarında 1'er öğretmen olduğu görülmektedir. Katılımcıların 1 tanesi de sınıf öğretmeni olup halihazırda Milli Eğitim ana birimlerinde idareci olarak görev yapmaktadır. Bu katılımcıya pek çok öğretmenin sorunu ile muhatap olduğu ve haberdar olduğu düşüncesi ile yer verilmiştir. Okul bazlı dağılım noktasında ise öğretmenlerin 7'si ilköğretimde, 6'sı ortaokulda, 4'ü Anadolu lisesinde, 4'ü düz lisede, 2'si fen lisesinde, 2'si imam hatip ortaokulunda, 2'si meslek lisesinde, 1'i Anadolu imam hatip lisesinde ve 1'i de Milli Eğitim bünyesinde görev yapmaktadır. Kadın öğretmenlerin 4'ü kırsal 11'i kentsel, erkek öğretmenlerin 10'u kırsal 5'i kentsel kökenlidir. Katılımcılara ait demografik özellikler Tablo 1'de sunulmuştur.

7 Veri analizine ilişkin süreçler için bakınız: Moustakas. C. (1994). *Phenomenological Research Methods*, Sage Publication: London.

Tablo 1: Demografik Özellikler ve Mesleki Bilgiler

Kod	Cinsiyet*	Yaş	Doğum Yeri	Medeni Durum	Eğitim	Kıdem Yılı	Branş	Çalıştığı Okul
Ö.1	E	70	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	35	Sınıf	İlköğretim-Emekli
Ö.2	E	64	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	37	Sınıf	İlköğretim-Emekli
Ö.3	E	63	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	36	Sınıf	İlköğretim-Emekli
Ö.4	E	49	Hatay-Kırsal	Evli	Üniversite	22	Tarih	Meslek Lisesi
Ö.5	E	47	Konya-Kentsel	Evli	Üniversite	22	Coğrafya	Anadolu Lisesi
Ö.6	E	46	Kırıkkale-Kırsal	Boşanmış	Üniversite	21	Matematik	İmam Hatip Ortaokulu
Ö.7	E	45	Konya-Kırsal	Evli	Y. Lisans	22	Sınıf-Şube Müdürü	Milli Eğitim
Ö.8	E	33	Aksaray-Kırsal	Bekar	Y. Lisans	8	Sosyal Bilgiler	Ortaokul
Ö.9	E	28	Nevşehir-Kırsal	Bekar	Y. Lisans	2	Sınıf	İlköğretim
Ö.10	E	31	Konya-Kentsel	Bekar	Üniversite	6	İngilizce	İmam Hatip Ortaokulu
Ö.11	E	57	Konya-Kentsel	Evli	Üniversite	32	Sınıf	İlköğretim
Ö.12	E	49	Aksaray-Kırsal	Evli	Üniversite	22	Fizik	Fen Lisesi
Ö.13	E	61	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	44	Sınıf	İlköğretim
Ö.14	E	32	Konya-Kentsel	Bekar	Y. Lisans	4	Müzik	Ortaokul
Ö.15	E	36	Konya Kentsel	Evli	Üniversite	8	Kimya	Lise
Ö.16	K	66	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	30	Sınıf	İlköğretim-Emekli
Ö.17	K	64	Konya-Kentsel	Evli	Üniversite	27	Biyoloji	Lise-Emekli
Ö.18	K	53	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	29	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Fen Lisesi
Ö.19	K	48	Konya-Kırsal	Evli	Üniversite	22	Sosyal Bilgiler	Ortaokul
Ö.20	K	34	Erzurum-Kentsel	Boşanmış	Y. Lisans	10	Beden Eğitimi	Anadolu Lisesi
Ö.21	K	30	İstanbul-Kentsel	Bekar	Y. Lisans	7	Rehberlik	Meslek Lisesi
Ö.22	K	29	Adana-Kentsel	Evli	Üniversite	4	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Ortaokul
Ö.23	K	58	Niğde-Kentsel	Evli	Üniversite	30	Türkçe	Ortaokul
Ö.24	K	42	Konya-Kentsel	Evli	Üniversite	20	Bilişim Teknolojileri	Lise
Ö.25	K	53	Konya-Kırsal	Evli	Y. Lisans	29	Meslek Dersleri	Anadolu İmam Hatip Lisesi
Ö.26	K	40	Aksaray-Kentsel	Evli	Üniversite	15	Matematik	Anadolu Lisesi
Ö.27	K	31	Muş-Kentsel	Bekar	Üniversite	4	Okulöncesi	Anaokulu
Ö.28	K	34	Kayseri-Kentsel	Boşanmış	Üniversite	6	Görsel Sanatlar	Lise
Ö.29	K	33	Kahramanmaraş-Kentsel	Evli	Üniversite	5	Müzik	Ortaokul
Ö.30E	K	48	Konya-Kentsel	Evli	Üniversite	23	Türk Dili ve Edebiyatı	Anadolu Lisesi

*E: Erkek K: Kadın

5. Bulgular

Çalışma bulguları öğretmenlerin, mesleğin itibarının düşük olduğuna ve giderek düşmeye devam ettiğine dair algıya sahip olduklarını göstermiştir. Bu durumun sebebi olarak mesleğin ekonomik getirisi, bölüm puanları ve üniversitelerin eğitim kalitesi başat nedenler arasındadır ve hemen her katılımcı tarafından zikredilmiştir. Diğer taraftan mesleki yetkinlik ve öğretmenlerin olumsuz kişisel özelliklerinden kaynaklanan nedenler münferit olarak görülmektedir. Buna karşın katılımcılara göre mesleğin itibar kaybetmesinin esas nedeni, toplumsal kültürün mesleğe atfettiği değer ve anlamın değişmesidir. Toplumsal alanda mesleğin değişen tezahürü olarak bulgular, ebeveynlerin çocuklarına yüklediği anlamın değişmesi, öğretmenden toplumsal idealler adına beklentinin azalması, akademik başarıya dair beklentinin başat hale gelmesi, öğretmenin bakıcı olarak görülmesi, eğitim simülasyonlarının öğretmenin yerini alabileceğine dair düşünce, mesleğin daha fazla kadınlara tahsis edilmiş olması ve pandemi sürecinin mesleğe yüklediği olumsuz anlam bağlamında analiz edilmiştir.

5.1. Toplumsal Kültürün Mesleğe Atfettiği Anlamın Dönüşümü; Fenomenolojik Bir Deneyim Olarak “Eti Senin Kemiği Benim”den Değişim Dinamiklerine

Bir kültürün mesleğe yüklediği anlam ona statü atfetmesi, değer biçmesi veya onu algılamasına ilişkin en güçlü gösterge olabilir. İtibar bizim dışımızda, ötekenden bize yansıtılan bir algı ise mesleğin içinde bulunduğu kültürün üyelere aktardığı bilgi, söylem ve yansıtma, mesleğin itibarını ifade edebilmemizde hayati önem taşır. Bu dönüşümün ana damarı “eti benim kemiği benim” şeklindeki yaklaşımla özellikle orta yaş ve üzerindeki öğretmenlerin tamamına yakınında ifade bulmuştur. Söz konusu argüman, öğretmene itibar atfeden güçlü bir kanı olarak görülmekte, bir hayıflanma ve eski günlere duyulan bir özlem olarak yansıtılmaktadır. Elbette katılımcılar, bu bakış açısının da bir ifrat olduğunu ve öğretmene verilen sınırsız otoritenin pek çok çocuğun hayatında olumsuz izler bıraktığını eklemiştir. Ancak yine de açılan bu parantez, şimdiki algının da bir tefrite taşınmasına yöneltilen bir şikâyetle beraberdir. Diğer yandan söz konusu bakış açısı, toplumsal gerçekliğe olanca gücü ile nüfuz etmiş ve o dönemde öğretmenle veli arasında çatışma yaşanmasının önüne geçmiştir. Çünkü bu ilişkide ebeveynler, edilgen bir tutum sergilemiş ve öğretmenin baskın rolünü kabul etmişlerdir. Bir katılımcının (Ö.1) öğretmenin mesleki itibarındaki değişimi “*eti benim kemiği benim’den şehzade çocuklarına*” şeklinde ifade ettiği düşünüldüğünde, ailelerin çocuklarına atfettiği değer giderek artması ile meslek itibarı arasında ters bir ilişki kurulduğu görülmektedir. Bu anlayışın bitmesi yalnızca çocuğa yüklenen anlamın değişmesi ile değil aynı zamanda kitle iletişim araçlarının yaygın kullanılması ile ilgilidir. Teknolojinin yoğun kullanımı sonucunda okulda olan her türlü duruma devlet organları anında müdahil olmakta, bu durumda öğretmen, otoritesinin sınır ve şiddetini ayarlamakta güçlük çekmektedir:

“Tamam dayak yasak da en azından bir sus diyebilmesi lazım öğretmenin. Eti benim kemiği benim bitti. Disipline etme şeyi çok kısıtlandı. Bakanlık hemen diyor, basına düşünce şöyle davranmayın böyle yapmayın... O zaman da herkes sürekli sert mi davranacağım diye korkuyor” (Ö.22).

Ancak özellikle orta yaşın altındaki öğretmenlerin ifade ettiği şu görüş dikkate değerdir; (Ö.22, Ö.14, Ö.10) eti benim kemiği benim düşüncesi, öğretmene duyulan saygının yanı sıra çocuk üzerinde ailenin bir beklentisi olmamasından kaynaklanmıştır. Dahası beklenti

duymak şöyle dursun, çocuk bakılacak, güdülecek ve gün içinde ayakaltından çekilecek bir ayak bağı olarak görülmüştür.

Bu noktada öğretmenlerin bakıcı olarak görülmesi bağlamında da mesleki itibarın tartışılması gerekmektedir. Öğretmenlerin yarıdan fazlası, ailenin öğretmeni bakıcı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Ancak söz konusu bakıcılık beklentisinin nüvesi değişim göstermiştir. Tarım ve hayvancılığın yoğun, çocuk sayısının fazla olduğu dönemlerde çocuklar evde artı bir iş yüküdür. Okul ise daha fazla bağ-bahçe ve ev işlerine zaman ayrılabilmesi için çocukların gönderilebileceği bir kurum olarak görülmüştür. Bu bağlamda öğretmene duyulan ihtiyaç, eğitimden çok bakım kaynaklı olmuştur. Bu bakımda ailenin öğretmenden beklentisi sınırlıdır. Ancak bu sınırlı beklenti zaman içinde “dadi” beklentisine dönüşmüştür. Daha açık bir ifade ile artık “bakıcıdan” gücü ve imkânı üzerinde beklentiler vardır. Bu beklenti özellikle anaokulu ve ilkokulda çocuğun özbakımına ilişkin yoğunlaşmakta ve çocuğun biricik olduğu düşüncesi ile yöneltilen talep ve özenin şiddeti artmaktadır. Tüm bu faktörlere ek ancak bunların üzerindeki beklenti, akademik başarı beklentisidir. Teşbihte hata olmaz ise öğretmene duyulan ihtiyaç, sırası ile çocuğu bırakacak bir yer bulma, dadi ve son kertede “mürebbiye” beklentisine dönüşmüştür. Bugün gelinen noktada okul, çocukların gün içindeki bakımını üstlenen ve annelerin rahatça sosyal hayatlarını devam ettirmelerine olanak veren bir kurum olarak görülmekle beraber akademik başarının tüm yükü de öğretmene yüklenmiştir:

“Öğretmen hem bakıcı hem yarış atı yetiştiricisi. Önceden yalnızca başından atma olarak görüyordu veliler. Şimdi hem başından gitsin ama hem de çocukla birebir ilgilenilsin. Herkesin çocuğu prens ve prenses artık. Hem de herkesin çocuğu Fen Lisesine gidebilecek zekaya sahip. Öğretmen burnu akarsa burnunu silecek, tuvalete giderse yanında gidip tuvalet ihtiyacını karşılayacak... Beslenme yollar veli, akşam arar “hocam yememiş çocuk.” Hesap sorar sana. Ama bunların üstüne, yalnızca iyi bir bakıcı olmakla kalmayacak ayrıca iyi bir seyis olacak, çocukları sistemin dayattığı sınavlara hazırlayacak.” (Ö.24)

Bu noktada özellikle anaokulu ve ilkokul öğretmenlerinin mesleki itibarının söz konusu bakıcılıkla daha fazla ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Anaokulu öğretmenleri ile ilgili bakıcı öğretmen tartışması pandemi döneminin de başat konuları arasında yer almıştır. Bilindiği gibi pandemi tedbirleri kapsamında ilköğretim ve liselerin uzaktan eğitime devam etmesi kararlaştırılmıştı. Bu dönemde okul öncesi bölümler ve özel kreşler de kapatılan birimler arasında idi. Ancak salgının devam ettiği 2020 yılı Kasım Ayı içinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından anaokulu ve kreşlerin yüz yüze eğitime geçmesine karar vermesi ile öğretmenlerle Millî Eğitim Bakanlığı arasında bir gerginlik ortaya çıkmıştır. Nitekim sosyal medyada “bakıcı değil öğretmeniz” başlık etiketi ile binlerce tweet atılmıştır.⁸ Bu tartışmanın yalnızca pandemi ile sınırlı bir tartışma olmadığı katılımcıların görüşlerinde de ortaya çıkmakta, anaokulunu öğretmenin mesleki itibarının söz konusu bakıcı algısı nedeni ile daha düşük olduğu vurgulanmaktadır:

“İlkokul öğretmenini veli bakıcı olarak görüyor, bakıcı artı öğretmen. Anaokulu öğretmenlerinin itibarı daha da zayıftır” (Ö.3).

Pandemi döneminin mesleki itibara başka yönden de etkileri olmuştur. Katılımcılara göre bu dönem mesleğin itibarını azaltmış ve toplumda mesleğe karşı tepki oluşturmuştur.⁹

⁸<https://www.memurlar.net/haber/939239/bakici-mi-ogretmen-mi-tartismasi-buyuyor.html> Erişim tarihi: 18.02.2024, Saat 13:00

⁹ Toplumsal alandaki bu algının aksine ilkokul öğretmenleri uzaktan eğitimin ilkokulda uygun olmadığını

Bu tepkilerin sebebi, diğer pek çok meslek grubunun sahada ve riskle yüz yüze olmasına karşın uzaktan eğitime geçilmesi ile öğretmenlerin evden çalışmasıdır. Katılımcıların yarıdan fazlası toplumda zaten var olan öğretmen önyargısının pandemi ile körüklendiğini ve pandemik bir öğretmen düşmanlığı yarattığını ifade etmişlerdir. Pandemi döneminin bir diğer etkisi online eğitim sayesinde her ailenin birebir öğretmeni gözlemlene imkânı bulması ve sınıfın içine girmiş olmasıdır. Öte yandan pandemi dönemi simülasyonların kanıksanması bakımından bir pilot uygulama işlevi de görmüştür. Sabah uyanıp elini yüzünü yıkayan kahvaltısını yapan çocuklar, okul zili çaldığında odalarında bilgisayarların başına oturarak simülasyonlardan hakikat devşirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda pandemi döneminin, online eğitimin kanıksanması ve öğretmenin giderek işlevsizleşmesi için bir devir daim pompası olduğu vurgulanmıştır: *“Pandemi döneminde şöyle bir düşünce meydana geldi mesela, öğretmen olmadan da okul olmadan da oluyormuş”* (Ö.2).

Simülasyonların eğitim sistemi içinde yaygın kullanımı bir diğer alanda da kendini göstermektedir. Nitekim katılımcılar YouTube platformundaki eğitim kanallarının yaygınlaşmasının da mesleki itibar bakımından olumsuz etkilerine değinmektedir. Bu yargı, fenomenolojik bir yaklaşım olması dolayısı ile oldukça dikkate değerdir. Söz konusu düşünce, münferit bir saha çıktısı değil katılımcıların neredeyse yarısı tarafından ifade edilmiştir. Bu düşünceye göre YouTube platformunda fen bilimlerinden matematiğe, Türkçeden hayat bilgisine varan geniş bir yelpazede konu anlatımı, soru çözümü hatta sınavlara yönelik içerik üretimleri mevcuttur. Bu içeriklerin yaygınlaşması, giderek müşahhas bir öğretmene, fiziken var olan bir binaya ya da teçhizat ve insan kaynağından teşekkül bir kuruma ihtiyaç kalmadığına yönelik düşünceleri topluma nüfuz ettirmiştir. Öğretmenin bilginin edinilmesi konusundaki biricik olma rolünü sarsmış ve mesleğin itibarını olumsuz etkilemiştir. Bu durumun temelde nedeni, ailenin öğretmenden bir rol model olarak vazgeçmesi ile ilişkilendirmiştir. Yalnızca akademik başarı bekleyen ebeveynler için sanal platformlar oldukça etkili, verimli, ekonomik ve seçenekli öğretmen tipleri sunmaktadır. Bu öğretmenlerin sabrının taşması, çocuğa olumsuz davranışlar sergilemesi ya da ebeveynlerle çatışmaya girmesi de olanaksızdır. Bu nedenle katılımcılara göre amaç yalnızca integral öğrenmekse, öğretmene ihtiyaç kalmamıştır:

“Toplumun eskisi kadar ahlaklı bireylere ihtiyacı var mı? Toplumda bir ahlak erozyonu var. Ee amaç bu değilse ee çocuk izler online videoyu bir üniversite kazansın, meslek sahibi olsun ahlak erdem de olur gider. Bu da öğretmenin itibarında düşüşe sebep olmuştur” (Ö.15).

YouTube platformunda bulunan eğitim materyallerinin toplum nezdinde kabul görmesi katılımcılara göre ahlak, etik, değer aktarımı, kültürel öğelerin verilmesi veya toplumsal bilincin kazanılması gibi hususların göz ardı edildiğinin işaretidir. Somut öğretmen figürünün yerine sanal olanın ikame edilebilmesi, öğretmenden tek beklenenin akademik başarı olduğunun göstergesi sayılmaktadır. Katılımcılara göre tam olarak bu konu da mesleğin saygınlığını etkileyen bir diğer unsurdur. Öğretmenin başarısı ve saygınlığı yalnızca sınav başarısı ile ölçülmektedir. Ercan’a göre Türkiye’deki eğitim sisteminin yaşam boyu öğrenme odaklı olmaması başat sorunlar arasındadır. Okullar, öğrencileri her bir kademe sonunda yapılacak iki büyük sınava hazırlamaktadır. Öğretmenin başarısı sınıfından kaç öğrencinin bu sınavlarda başarılı olduğu ile ölçülmektedir. Bu bakımdan seçmeli sınav tekniğini en iyi öğreten öğretmenlere talep yüksektir (2011: 46).

Bu bağlamda bilgi ile özdeşleşmiş, iyiyi, doğruyu, ahlaklı ve erdemli olanı öğretebileceği için öğrencinin hayatını değiştirme gücü olan öğretmen yerine, sınava hazırlayan öğretmen imajı başat unsur haline gelmiştir (Yıldız, 2014). Şu hâlde toplumun anlam yüklediği değerlerin zayıfladığı değerlendirilebilir. Nitekim mesleğin toplum önünde saygınlığını koruyan ana değerlerin aşınması, mesleğin de aşınması anlamına gelmiştir. Yıldız, bu noktada neoliberal politikaların etkisinden söz eder. Neoliberalizmin piyasa endeksli eğitim anlayışı ile birlikte idealist-toplumcu öğretmen tipinden sınava hazırlayan teknisyen öğretmen tipine doğru evrilme söz konusudur. Söz konusu yeni tipten bilgiyi meta haline getirerek aktarması beklenmiş ve öğretmenin rolünü sınav başarısına indirgeyen politikalarla değer kaybetmesine neden olmuştur (2014). Eğitimin bir meta olarak alınıp satılması ile öğretmen rolünün çıktısı, puan mesabesine indirgenmiştir. Katılımcılar eskiden velilerin öğretmenle görüşmeye geldiklerinde evvela ahlaklı hal ve vaziyetini sorduklarını ancak bugün akademik başarının görüşmenin ana damarı olduğunu vurgulamaktadır. Bu düşünceye göre öğrenciye yol gösterici bir rehber olan öğretmenler değil çocuğu sınava hazırlayabilen öğretmenler “iyi” öğretmendir. Hal böyle olunca yukarıda ifade edildiği gibi sanal platformlardaki öğretmenlerin de iş görmesi anlaşılabilir bir durumdur:

“Akademik bilgiyi öncelidik. Hızlı test çözecek, sınav kazanacak. Bu da öğretmene bakışı değiştirdi. Aileler okula geldikleri zaman önce çocuğun ahlakı durumunu, saygısı, saygısızlığını sorarlardı. Velinin öncelikli beklentisi buydu. Ama artık aileler başarı odaklı olmaya başladılar” (Ö.16).

Toplumsal idealler yerine akademik başarının konularak öğretmenin değersizleştirildiği düşüncesi, “resim, beden, müzik” olarak üçleme şeklinde sıkça ifade edilen branş öğretmenlerine ilişkin yaklaşımla benzerlik göstermektedir. Katılımcılara göre sınavlarda etki etmemesi nedeni ile Resim/Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Müzik dersi öğretmenlerinin mesleki itibarı Matematik, Fen Bilgisi veya Fizik gibi sınavların ana damarını oluşturan derslerin öğretmenleri ile kıyaslandığında düşüktür. Din Kültürü öğretmenleri de benzer biçimde velilerin talepte bulunmadığı, beklentiye girmediği ve görece daha az itibar atfettiği öğretmen grubu olarak vurgulanmıştır. Bu durumun nedeni de sözü edilen toplumsal idealler sorunsal ile yakından ilişkilidir. Örneğin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenin öğrenciye katacağı artıların uzun vadede ortaya çıkması ve ölçülebilir olmamasına karşın, matematik dersi için düşünüldüğünde çıktılar hızlı ve niceldir. Nitekim söz konusu çıktıların uhrevi olması ve gözle görünür olmaması, sınav odaklı ve pragmatist bir düzlemde oldukça zayıf bir beklentinin ürünü olacaktır. Diğer taraftan mesleğin gerektirdiği eğitimle mesleki itibar ilişkisi düşünüldüğünde, söz konusu üç branşa atfedilen değerler daha düşük olması, eğitim süreci ile meslek arasında müteneşip bir ilişki olmamasına bağlanmıştır. Bu üç branş için kendi içinde sıralamaya gidildiğinde, Beden Eğitimi'nin en zayıf itibarlı branş olduğunu vurgulamıştır:

“Resim, beden, müzik öğretmenliği hiçbir şey olamamışların mesleği gibi görülüyor. Beden eğitimi öğretmenliği içlerinde en düşük olanı. Mesela eskiden baraj 180’de işte, barajı geçmiş sadece çocuk. Hemen tamam işte BESYO sınavına bir gir. Din kültürü de önemli değil. O da aynı hem sınavda katsayısı hem de karşılığı hemen alınmaz” (Ö.4).

Burada dikkat çekici bir diğer unsur, resim, beden, müzik şeklinde sayılan üçlemeye daima eklenme gereği duyulan din kültürü dersinin daha az önemsenmesine karşın, din grubu öğretmenlerinin toplumda veya meslektaşlar arasında değilse de bugünkü siyasi konjonktürde daha itibarlı sayıldıklarıdır. İlahiyat grubundaki öğretmenlerin pek çok bürokratik kadroya atanmada önceliği olduğu sıklıkla aktarılanlar arasındadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısına yakını, bir dönem okul müdürlüğü ve müdür yardımcılığı kadrolarına ilahiyatçıları atama geleneği olduğunu ifade etmiştir. Bu atamalar nedeniyle öğretmenler, ilahiyat kökenli öğretmenler karşısında kendilerini değersiz hissetmektedir:

“İlahiyatçı olmadığımızdan... (gülüyor atanamadık manasında) İlahiyatçı olursan hemen idari kapılar önüne açılıyor, bu bir artı. Haddinden fazla ilahiyatçı idareci var şu anda. Bir sendikaya üyeysen, iki ilahiyat kökenli isen beş puan önde başlarsın... İlahiyatçı olanlar x siyasetine daha yakın olurlar. Onların sadakat sahibi olduğu düşünülüyor. Diğer branşları değersizleştirdiler” (Ö.11).

Çeşitli branş farkları, ailelerin çocuklarına attığı değer, akademik başarının öncüllemesi, öğretmene yüklenen bakıcı rolü, pandemi süreci veya sanal eğitim platformları gibi pek çok faktöre yaslanan katılımcıların tamamına göre öğretmenlik mesleği itibar kaybetmiş bir meslektir. Sebepler çeşitlidir ancak katılımcılar, mesleğin itibar kaybettiği mekanlara bir örnek vermeleri gerektiğinde “mahalle” den söz etmektedir. Bu düşünceye göre öğretmenlik mesleği, kitle iletişim araçları ile mesleğin bütününe yönelik bir itibar kaybı içindedir ancak öğretmen, müşahhas bir isim olarak mesleki itibarını mahallede kaybetmektedir. Katılımcılar spor gibi siyaset gibi eğitimin de herkesin hakkında fikir sahibi olduğu ve kolaylıkla yorum yapıp yargıya vardığı bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda öğretmenlik mesleğine itibar kaybettiren en başat unsurlar arasında “dedikodu” bulunmaktadır. Katılımcılara göre mahalle hem itibar atfeden hem de itibarsızlaştıran dedikodunun mekânı olarak görülmektedir.

Mahalle ve komşuluk ilişkilerinde dedikodu yaygın bir ilişkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Meselelerin uzatılması ve kontrol sisteminin devreye sokulması sureti ile soyut normlara uymayanlar tespit edilir, ilan edilir ve belirlenen standartların içine dönmeye zorlanır (Tatlıdil, 1989: 14). Bu durum dedikodunun toplumsal denetim gücünü vurgular (Alver, 2010: 345). Herkes hakkında dedikodu edilir ancak bekarlar, dullar, gelinler, öğretmenler ve doktorların daha fazla dedikodusu edilmektedir (Demirci: 2004: 15). Bu çalışma açısından da benzer sonuçlara varılmıştır. Katılımcıların yarıya yakını mahallede özellikle annelerin, çocukların kendilerine her gün ilettikleri ve kendi özel çabaları sayesinde edindikleri bilgilerle, öğretmenlerin hem mesleki özellikleri hem de özel hayatları ile ilgili dedikodu yaptıklarını ifade etmiştir. Bu durum, mahallede öğretmenin de dedikodunun yaptırımına maruz bırakıldığı anlamına gelmektedir. Özellikle birinci sınıfa çocuğunu kaydettirecek aileler için mahalledeki bu dedikodular oldukça etkili bir bilgi edinme aracı olmaktadır:

“Birinci sınıf öğretmenleri seçilir mesela veli tarafından. Bir öğretmen iyi, öbürü kötü işte bu kanı veliler arasında yayılıyor. Siz gidiyorsunuz mesela bir öğretmene veriyorsunuz, memnun kalırsanız o öğretmenden komşunuza söylüyorsunuz, o gidiyor komşusuna, arkasına dedikodu aracılığı ile yayılıyor. İlkokulda bir sınav sistemi başarı çıktısı olmadığı için böyle elde ediliyor. Öğretmen itibarını mahalledeki velilerin yargılarından alıyor” (Ö.9).

İlkokul öğretmenlerinin seçilmesinde etkili olan bir diğer husus cinsiyettir. Bu bağlamda kadın öğretmenler ilkokulda daha fazla itibarlı görülmektedir. Bu durumun temelde nedeni çocuğun küçük olması, anne sevgisine muhtaç olması ve kadının çocuk için gerekli olacak şefkati sağlayabileceğine inanılmasıdır. Ancak kadın öğretmenin tercih edilmesinde bu sebeplerin yanı sıra basında son dönemde yer alan istismar haberleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların yarısından fazlası, öğretmenin istismar ile anılmasının bugüne kadar mesleki itibarına vurulan en ağır darbe olduğunu ifade etmişlerdir:

“Basına yansıyan bu taciz olayları, öğretmenle toplumun arasını tepetaklak etti diyebilirim. Bir kasa elmanın içinde bir çürük elma hepsini yavaş yavaş çürüttüğü gibi... Mesela veliler neden böyle laubali oldu öğretmene karşı, işte cevaplarından biri bu. Bir güven kaybı yaşadığı öğretmen...” (Ö.17).

Bu noktada cinsel istismar haberleri sebebi ile medyaya yönelik de tepki oluştuğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar bu konuda konuşurlarken kendi meslektaşlarından daha çok medyanın bu konuyu duyurduğuna, hatta topluma pompaladığına kızgındırlar. Bu düşünceye göre cinsel istismar vakaları eskiden de okullarda yaşanan bir durumdu. Ancak ne ailelerin bu tür olayları toplum önünde söyleme cesareti vardı, ne de basına düşüyor ve meslek hakkında toplumsal bir kanaat oluşuyordu. Bu bağlamda katılımcılara göre meslek itibarını zedeleyen faktörlerden biri de medyadır:

“Taciz olayları tabii, medya karaladı, basın verdi verdi... Yaptığı doğru mu öğretmenin değil tabii ama tüm mesleği karaladı. Çocuğum tacize uğrar korkusu işte, velilerde yer ediyor. Velili öğretmen arasında bir kopukluk oldu” (Ö.10).

Cinsel istismarla ilişkilendirilen nedenlerle, hangi oranda velinin kadın öğretmenlere yöneldiği başka bir çalışmanın konusudur. Ancak katılımcı verileri ile bir çıkarımda bulunmamız gerekirse, bu kaygılar nedeniyle öğretmenlik, daha fazla kadınlara aittir. Ne var ki mesleğin kadınsılaşması, öğretmenliği erkekler açısından itibarsızlaştıran bir ölçüttür.

Çalışmalar ilkökul ve anaokulu öğretmenlerinin ezici çoğunluğunun kadınlardan meydana geldiğini vurgulamaktadır.¹⁰ Türkiye dışında yapılan pek çok çalışmada da benzer bir durumun varlığından söz etmek mümkündür. Öğretmenlik kadın mesleği olarak algılanmakta ve kadınlar tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Foster ve Newman, 2005; Johnston, McKeown ve McEwen, 1999; Saban, 2003; Smedley, 2007). İngiltere'nin de içinde olduğu pek çok gelişmiş ülkede yapılan çalışmaya göre öğretmenlik kadınsılaşmıştır (Parr, Gosse ve Allison, 2008). Öyle ki erkek öğretmenler kimi zaman kendilerini kadınlara ait bir alana girmiş gibi hissetmekte ve kadın öğretmenler tarafından psikolojik baskıya maruz kalmaktadır (Mulholland ve Hansen, 2003). Bu durumun esasında tam tersi sayılacak kimi sebepleri de vardır. Ücreti ve prestiji düşük olan meslekler, alternatifi olan erkeklere çekici gelmemektedir (Bradley, 1993: 28). Bu durum erkeklerin kadınlara oranla mesleği yeniden tercih etmeyeceklerini ifade etmeleri üzerinde etkilidir. Yine İngiltere'de gerçekleştirilen bir çalışmanın sonuçlarına göre meslek seçiminde kadınlar çocuklarla çalışma, erkekler ise maaş faktörüne dayanmaktadır (akt. Çermik vd. 2010: 202-203).

“Kadın mesleği olarak görülür öğretmenlik. Bayanın fitratına uygun diye düşünüyorum. İletişim açısından, muhatap olma açısından. Artı bayanın fitratına ve kendisine çift taraflı dokunan bir meslek. Evlatlarınıza da çevrenize de” (Ö.18).

Türkiye özelinde düşünüldüğünde bu durumun en temel sebebi, toplumsal roller içinde çocuk bakımının kadına verilmiş olmasıdır. Etkin iletişim kurulan kitlenin çocuklardan oluşması öğretmenlik mesleğini daha fazla kadına uygun bir meslek haline getirmiştir.

¹⁰ Anaokulu ve sınıf öğretmenliği branşlarında kadınların yoğunlaşması bu kanıyı güçlendirmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalara göre sınıf öğretmenlerinin üçte ikisi kadınlardan meydana gelmektedir. Kadınlar erkeklere göre mesleğin kişiliklerine daha uygun olduğunu düşünmektedir (Saban, 2003; Çokadar ve Uşak, 2008; akt. Çermik vd. 2010: 203).

Dahası çalışma şartları, yaz tatili, ders programının kadının günlük hayatına uyarlanabilme ihtimalinin yanı sıra kadınların iş hayatına kabulünün şartlı olması ile de yakından ilgilidir. Karakoyunlu'ya göre kadınlar mesleklerini seçerken toplumsal cinsiyetin getirisi olan rollerine ilişkin bir teyitleşme yapmak mecburiyetindedir. Nitekim kadınlardan, mesleklerini seçeceklerinde her şeyden evvel ne kadar eş ne kadar anne, hatta ne kadar gelin olabileceklerine ilişkin düşünceleri beklenmektedir (2022: 116). İster cinsel istismar haberleri ister çocuk bakımının kadına verilmesi isterse de çalışan kadından beklenen teyitleşme olsun, mesleğin kadınlara ihdas edilmesi ya da kadınsılaşmasının mesleki itibarı azalttığı anlaşılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Futbol veya siyaset gibi eğitim de herkesin üzerinde konuşabildiği ya da konuşacak kadar bilgi sahibi olduğu konulardır. Eğitimin girdisi de çıktısı da insandır ve topluma açık bir sistem olduğundan herkesi ilgilendirir. Herkesin yolu en kötü ihtimalle 5 yıl okuldan geçmiş ve bir öğretmenle ilişki kurmuştur. Bir takvim yılı içinde bir tesisatçı ile karşılaşma ihtimalimiz öğretmenle karşılaşma ihtimalimizden daima düşüktür. Hal böyle iken herkesin kolaylıkla yerme, fikir verme, "şöyle yapmalıydı" deme hakkını kendinde bulduğu gündelik bir konuya dönüşmektedir. Çalışma sonuçlarına göre mesleğin bu denli gündelikleşmiş ve herkes tarafından maruz kalınmış doğası onu, hakkında çok konuşulur yaparken itibarını da zedelemiştir. Nitekim mesleğin özellikle komşu sohbetlerinde dedikodu malzemesi yapılmasından dolayı itibar kaybettiği ancak eğer isterse mahallelinin yine itibar atfedebileceğini değerlendirebiliriz.

Sonda söyleyeceğimizi başta söylememiz gerekirse öğretmenlik, tüm katılımcılar için itibarı azalan bir meslektir. Bu bağlamda bir ironiden söz etmek mümkündür. Eğitimin görece öneminin zayıf olduğu yıllarda öğretmen toplum tarafından kıymetli iken, akademik başarının başat unsur olduğu bu dönemde öğretmene atfedilen değer azalması şaşırtıcıdır. Bu durumun pek çok nedeni vardır. Eğitimin değişen nüvesi açısından bakıldığında neoliberal politikalar ile meta haline gelen, piyasalaşan eğitim sistemi içinde öğretmene biçilen rol değerler, ahlaki öğretiler, etik ya da iyi bir vatandaş/insan olmak gibi toplumsal idealler yerine standart ölçümlere ve sayısal göstergelere indirgenmiştir.

Toplumsal ideallerin ve moral değerlerin öneminin zayıflaması ve dolayısı ile öğretmenden bu yöndeki beklentilerin azalmasına koşut YouTube platformundaki online eğitim veren simülasyonların artmasının mesleğe itibar kaybettiğine yönelik söylemler anlaşılırdır. Madem ki rol model oluşturmak ya da değerleri aktarmak için değil de sınavlar için öğretmene ihtiyaç vardır, o halde YouTube gibi eğitim kanallarının da bu işi pekâlâ yapabileceği, hatta çok daha esnek, tekrarlı ve etkileşime açık biçimde yapabileceğini düşünen bir toplumsal anlayış ortaya çıkmıştır. Bu durum öğretmenlerin geleneksel olarak üstlendikleri rol alanının, kitle iletişim araçlarının yeni bilgi kaynağı olmak sureti ile daraltılması anlamına gelmektedir. Bu, öğretmenin bilginin yegâne kaynağı olduğu bir dönemden, bu kaynaklardan yalnızca biri haline geldiği bir döneme geçildiğine dair düşüncedir. Üstelik mesaili ve olumlu ya da olumsuz kişisel özelliklere sahip bir öğretmen, ideallerini ihmal etmiş toplumlar için oldukça dezavantajlı bir modele dönüşmüştür. Bir an için etik, ahlak, değerler, rol model olma ya da şahsiyet inşa etmek gibi amaçlara sahip olmayan ebeveynler olduğu düşünülürse, öğretmenin toplumsal düzeyde elinde ne kalmaktadır? Bu görüşler ışığında katılımcılar, bir

makinenin, öğretmenin yaptığı işi yapabilmesinin (!) onun toplum önünde itibarını zayıflattığı görüşündedir.

Bu duruma öğretmenler hakkında medyada servis edilen olumsuz haberlerin etkisi de eklendiğinde, ebeveynlerin söz konusu kanalları tercih etme ve öğretmen hakkında olumsuz yargı üretme şiddeti artmaktadır. Katılımcılar meslek hakkında yapılan şiddet, hakaret ve özellikle cinsel taciz haberlerinin mesleğe en onulmaz zararı verdiğini ifade etmişlerdir. Özellikle cinsel istismar ile ilgili haberler münferit olduğu halde öğretmen ile aile mutabakatını bozmuş ve güven ilişkisini tamiri mümkün olmayacak biçimde zedelemiştir. Öyle ki öğretmenlerin, kendilerinin dahi çocuklarını öğretmenleri ile hiçbir temasa girmemesi konusunda uyardıklarına ilişkin ifadeleri, meslek üyelerinin de birbirine olan itimadını zayıflattığını gözler önüne sermektedir.

Hem meslektaşların hem de toplum üyelerinin mesleğe olan olumsuz yaklaşımına koşut, öğretmen otonomisinin ve otoritesinin zayıfladığı düşünülmektedir. Mesleki otorite mesleki itibarla oldukça paralel bir unsurdur. Öğretmenler mesleki otoritelerinin kalmadığına yönelik düşüncelerini ekseriyetle “eti senin kemiği benim” şeklindeki toplumsal deyişten hareketle, dönemselleştirerek ifade etmektedir. Bu konuda dikkat çeken bir diğer husus katılımcıların mesleki otorite ve özerkliklerine ilişkin soruları yönetime katılma, eğitim süreçlerinde görüş bildirme ya da eğitim alanlarına ilişkin karar verebilme üzerinden değil salt çocuğa ya da aileye söz geçirebilme yeteneği üzerinden dile getirmiş olmalarıdır. Epistemik mesleki otorite ve güç bağlamında, öğretmenlerin veliler karşısında irtifa kaybettikleri vurgulanırken, öğrencilerin disipline olma ve öğretmenin sözünü dinleme noktasında isteksiz olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.

Öğretmene koşulsuz teslim edilmiş ve hesap sorulmayan öğrenci, otorite ve mesleki itibarın zirvesi olarak görülürken, katılımcının tabiri ile “shehzade çocukları döneminde” ebeveynler teslim etmek şöyle dursun öğretmenden gücü üzerinde bir beklentiye girmişlerdir. Otoritenin çocuk olduğuna dikkat çeken katılımcılara göre çocuk merkezli ebeveynler, öğretmene birer bakıcı muamelesi yapmaktadır. Bu bağlamda özellikle ilkökul ve anaokulunda öğretmenlerin bakıcı olarak görülmesi mesleki itibarı azaltan faktörlerden biri olarak önümüze çıkmaktadır.

İlkökul ve anaokulu öğretmenlerinin yanı sıra resim, beden, müzik şeklinde dile getirilen, aslında meslek üyelerinin de derslerin tam isimlerini söylemeden vurguladıkları branşların, itibar bakımından daha zayıf olduğu dile getirilmektedir. Bu üç branş öğretmenleri düşük puanlarla üniversiteye giren ve diğer bölümlerde hedeflediğini yakalayamayan öğrencilerin “denediği” birer branş olarak görülmekte ve mesleki itibar-eğitim bileşenini karşılamamaktadır. Diğer yandan bu branşların sınavlarda çarpanının olmaması nedeniyle mesleki yüklerinin de az olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu branşlar ne toplumsal idealler fikrinin ne de akademik başarı fikrinin getirdiği itibar payını almaktadır. Tersine bir vurgu ile sözü edilen bir diğer branş ilahiyat kökenli öğretmenliklerdir. Bu branşların da sınavda etki nispeti düşüktür ancak katılımcılar, bugünkü konjonktürde ilahiyat kökenli öğretmenlerin diğer branşlara öncelendiğini ifade ederken, bu branşların bürokrasinin pek çok katmanı için bir anahtar görevi gördüğüne işaret etmişlerdir. Bu bağlamda din grubu öğretmenlerinin, meslektaşlar ve toplum nezdinde itibarı görece zayıf olmasına karşın siyasi konjonktürün verdiği değer bakımından yüksek görülmektedir.

Pandemi döneminin de mesleki itibara çeşitli etkileri olduğu aktarılmış, zaten var olan öğretmen önyargısını körüklediği vurgulanmıştır. Pek çok sektörün bulaş riski altında sahada olmasına karşın, öğretmenlerin uzunca bir süre evlerinde online ders vermiş olmaları, bu tepkileri artırmıştır. Diğer yandan pandemi, öğretmenin kendi özerk alanı olan sınıfta bağımsız olmasına karşın, online eğitim ile veliyi sınıfın içine dahil etmiştir. Akdemir'in bu dönemde ilkokul çocuklarının okulu en çok eve benzediğine dair saha sonuçları (2023: 16) bu dönem ev ile okulun iç içe geçtiğinin bir göstergesidir. Böylece öğretmen, anlatımı, yetkinliği veya üslubu konusunda hakkında çok daha kolay yargı üretilebilir bir imge olmuştur. Katılımcılara göre bu dönem, toplumda pandemik bir öğretmen yargısını yerleştirerek mesleki itibarı azaltıcı etki göstermiştir.

Çalışmanın bütünü ile ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse öğretmenlerin tamamı mesleki itibarın erozyona uğradığı konusunda hem fikirdir. Bu durumun sebebinin ise toplumsal kültürün öğretmenlik mesleğine attığı değer ve anlamın değişimine bağlılıklarını söylemek mümkündür.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i> *(Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörlüğü,Sosyal Bilimler Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 2024 Tarih , 628 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları (Makale Çift veya Üç Yazarlı olduğu takdirde)	
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i> * (Necmettin Erbakan University Rectorate, Institute of Social Sciences Ethics Committee Decision was taken with the decision dated 2024, numbered 628 of the Presidency of the Publication Ethics Committee.)
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions (If the article is written by two or three authors)	

Kaynakça

- Akdemir, S. (2023). Covid-19 pandemi sürecinde ilkokul 1. sınıf öğrencilerinin 'okul' kavramına ilişkin metaforik algıları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 16-28. doi: <https://doi.org/10.38151/akef.2023.42>
- Akyüz, Y. (2019). Türkiye'de öğretmenin "öğretmen" ve meslek imajı. *Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences*, 11 (1), 115-121. doi: doi.org/10.1501/Egifak_0000000565
- Alver, K. (2010). *Streril hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Aral, S. (1977). *Meslek saygınlığı: kuramsal ve ampirik bir çalışma*. (Doçentlik Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Aytaç, Ö. (2003). Meslekler sosyolojisi açısından polislik mesleği. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 15-33.
- Bakan, G., Bircan, M. A. ve Akman, A. (2023). The investigation of the relationship between classroom teachers' views on distance education and beliefs about computer use in mathematics education. *Journal of Ahmet Keleşoğlu Education Faculty*, 5(2), 566-578. doi: [10.38151/akef.71](https://doi.org/10.38151/akef.71)
- Blau, P. M. ve Duncan, O. D. (1967). *The American occupational structure*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Bradley, H. (1993). Across the great divide: The entry of men into 'women's jobs'. C. L. Williams (Ed). *Doing Women's Work: Men in Nontraditional Occupations* içinde, 10-28. Thousand.Oaks: Sage.
- Buffett, J. (2022), *Top most respected jobs 2022*, *Zety*. <https://Zety.Com/Blog/Most-Respected-Jobs> (02.04.2024).
- Cirhinlioğlu, Z. (1996). *Meslekler ve sosyoloji*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çıngı, H. ve Kasnakoğlu, Z. (1980). Öznel meslek saygınlığı üzerine bulgular: Ankara, 1977. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 7(3-4), 317.
- Duncan, O.D. (1961). A socio-economic index for all occupations. A.J. Reiss, O.D. Duncan, P.K. Hatt and C.C. North, *Occupations and social status*, New York: The Free Press.
- Demirci, K. (2004), Dedikodu kavramına dair, *Milli Folklor*, 64, 11-8.
- Ercan, H. (2011). *Türkiye'de mesleki görünüm*. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).
- Global Teacher Status Index (2018). *The varkey foundation*. <https://www.varkeyfoundation.org/what-we-do/research/global-teacher-status-index-2018> (16.07.2024).
- Goldthorpe, J. H. and Hope, K. (1972). Occupational grading and occupational prestige. In K. Hope (Ed.), *The analysis of social mobility: Methods and approaches* (pp. 19-79). Oxford: Clarendon Press.

- Güven, D. (2010). Profesyonel bir meslek olarak Türkiye’de öğretmenlik. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 27(2), 13-21.
- Howe, L. K. (1978). *Pink collar workers: Inside the world of women’s work*. New York: Avon.
- Kantos, Z. E. (2021). Öğretmenlik mesleğinin itibarı ile ilgili öğretmen görüşleri. *E-Kafkas Journal Of Educational Research*, 8(3), 682-702. doi: [10.30900/kafkasegt.983200](https://doi.org/10.30900/kafkasegt.983200)
- Karakoyunlu, B. (2022). *Türkiye’de bürokrasi ve memur vatandaş etkileşimi*. Ankara: Akademişen Yayınevi.
- Kasnakoğlu, Z., ve Erdil, E. (2000). Meslek saygınlığı ve tercihleri Ankara 1996. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 26(3-4), 575-603.
- Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: Industrialization, globalization, and social class in Turkey, 1980-2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, 26 (2), 161-181. doi: <https://doi.org/10.1016/j>
- Kemerlioğlu, E. (1973). *Erzurum’da meslekler ve sosyal tabakalaşma*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kıran, A. B., Durmuş, E. ve Sucu, N. N. (2019). Öğretmenlik mesleğindeki itibar kaybı nedenleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 8-13.
- Kruglanski, A. W. (1980). The field of cognitive social psychology: Cognitive pluralism and irrationalizm reconsidered. *Paper presented at Symposium on new developments in attributions theory Oxford*. England.
- Lu, J., Jiang, X., Yu, H. ve Li, D. (2014). Building collaborative structures for teachers autonomy and self-efficacy: The mediating role of participative management and learning culture. *School Effectiveness And School Improvement*, (Ahead-Of-Print), 1-18.
- Luchesi L.B., Mendes, I.A.C., Shiniyashiki, G.T. ve Costa Junior, M.L.D. (2009). *An instrument to analyze secondary-level students’ images about nurses*. *Revista da Escola de Enfermagem da USP*, 43, 272-278.
- Moustakas. C. (1994). *Phenomenological research methods*. London: Sage Publication.
- Müller, B., Siegert S., Bürkl R. and Frank R. (2018), *Trust in professions*, Nuremberg Institute for market decisions. <https://www.Nim.Org/Publikationen/Detail-Publikationen/2018-Trust-İnprofessions-Deutsch> (22.05.2024).
- Öztürk, İ. H. (2009). Yeni ortaöğretim tarih programları üzerine eleştirel bir inceleme. *The First International Congress Of Educational Research*, 1-13
- Öztürk, İ. H. (2011). Öğretmen özerkliği üzerine kuramsal bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 82-99.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pavalko, R. M. (1988). *Sociology of occupations and professions* (2. bs). Peacock.
- Polat, Ü., Kaysılı, A. ve Aydın, Ş. (2015). Öğretmen adaylarının eğitimsel, toplumsal ve siyasal beklentileri üzerine bir araştırma. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 4(2), 1-14. doi: <https://doi.org/10.30703/cije.321365>

- Sert, N. (2006). EFL student teachers' learning autonomy. *The Asian EFL Journal Quarterly*, 8 (2), 180-201.
- Sunar, L. (2014). *Türkiye'de çalışma yaşamı ve mesleklerin itibarı*. Erişim Adresi: <https://tyap.net/tma> (11.07.2024).
- Sunar, L. (2019), *Türkiye'de çalışma hayatı ve meslekler [Araştırma]*, Toplumsal Yapı ve Araştırmalar Programı, [Https://Tyap.Net/Turkiye-Calisma-Hayative-Meslekler-Arastirmasi](https://Tyap.Net/Turkiye-Calisma-Hayative-Meslekler-Arastirmasi) (03.06.2024).
- Sunar, L. (2020). Türkiye'de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal Of Economy Culture And Society*, Özel Sayı, 29-58. doi: [10.26650/IECS2020-0053](https://doi.org/10.26650/IECS2020-0053)
- Tatlıdil, E. (1989). *Kentleşme ve geçekodu*. İzmir: Ege Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları: İzmir
- Treiman, D. J. (2013). *Occupational prestige in comparative perspective*. New York: Academic Press.
- Ünsal, S. (2018). Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin statüsüne ilişkin bir Pareto analizi. *Sakarya University Journal Of Education*, 8(2), 111-130. doi: <https://doi.org/10.19126/suje.379040>
- Yaman, S., İncebacak, B. B. ve Tungaç, A. S. (2022). Öğretmen niteliklerinin belirlenmesinde paydaşların görüşleri. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 376-397. doi: [10.38151/akef.2022.24](https://doi.org/10.38151/akef.2022.24)
- Yıldız, A. (2014). Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin dönüşümü: İdealist öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyen öğretmene. A. Yıldız (Ed.) *Öğretmenliğin dönüşümü* (s.13-26). İstanbul: Kalkedon Yayınevi.